

Dyskryminacja a przepisy prawne

Małgorzata Dziewanowska

Plan spotkania

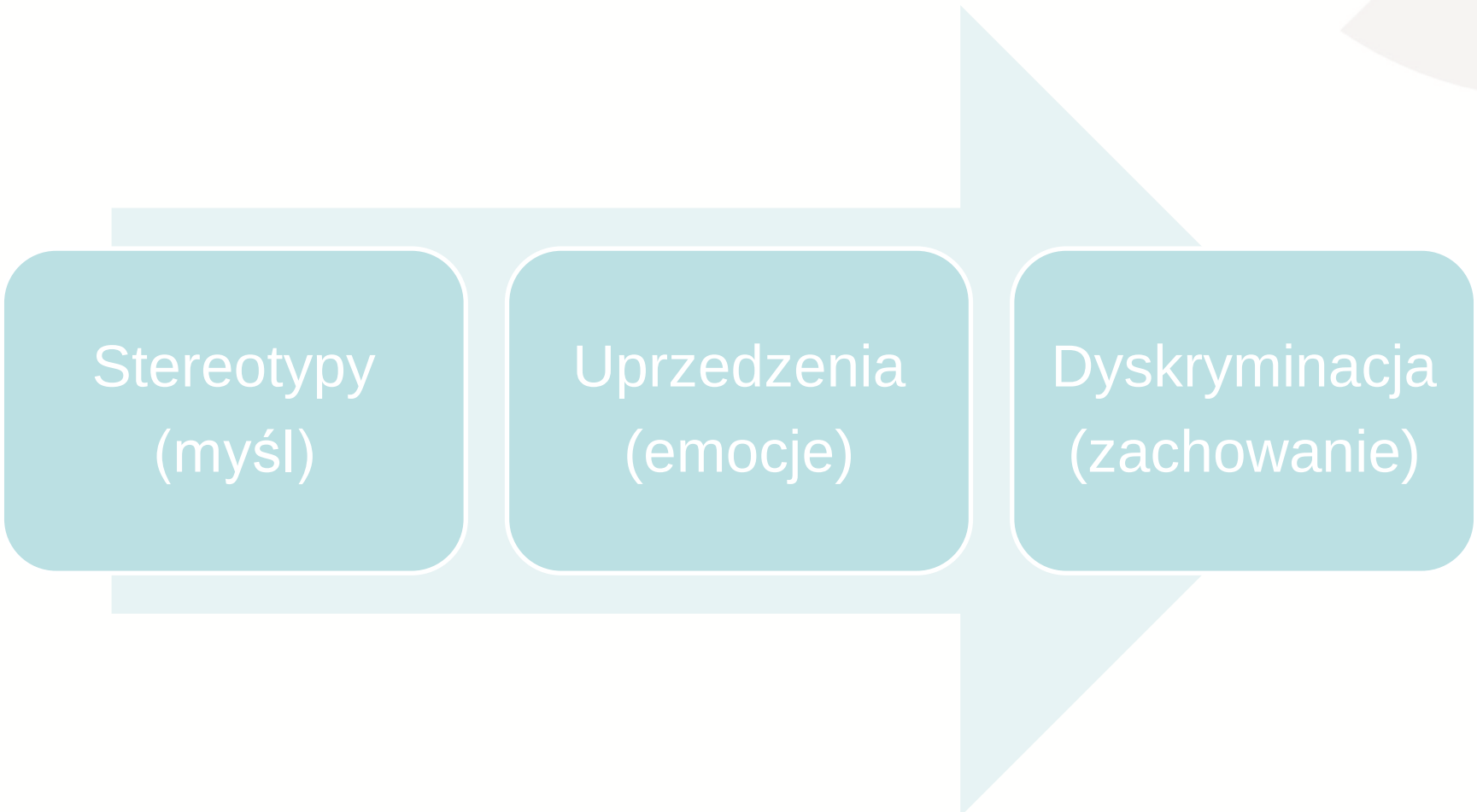
1. Dyskryminacja i jej rodzaje w kontekście **stereotypów** kulturowych
2. Przeciwdziałanie dyskryminacji w szkole w **prawie** polskim i międzynarodowym
3. Wyrównywanie szans w dostępie do edukacji – **przykłady** regulacji prawnych

Dyskryminacja i jej rodzaje w kontekście stereotypów kulturowych

Ćwiczenie wprowadzające

Jak rodzi się dyskryminacja...

The diagram consists of three light blue rounded rectangular boxes arranged horizontally, each containing text. These boxes are positioned on a large, light blue arrow that points from left to right. The arrow's tail is on the left, and its head is on the right, pointing towards the text 'Dyskryminacja (zachowanie)'. The background of the slide features abstract, curved shapes in light grey and orange in the top right corner.

Stereotypy
(myśl)

Uprzedzenia
(emocje)

Dyskryminacja
(zachowanie)

stereotypy

- Uogólnione przekonanie dotyczące grup ludzi, a zwłaszcza ich cech psychicznych i osobowości (Matsumoto, Juang, 2007)
- Błąd (...) polegający na przypisywaniu grupom i kategoriom społecznym osobowych cech psychologicznych, które właściwe są do opisu, oceny lub interpretacji jednostek, a nie grup. Cechy te należą do repertuaru języka potocznego, często będąc silnie oceniającymi (Boski, 2010)

uprzedzenia

- Powstają w wyniku wywołania przez dany stereotyp konkretnych emocji

dyskryminacja

- Odmienne traktowanie różnych podmiotów, które znajdują się w podobnej sytuacji
- Powstaje w wyniku przeniesienia emocji (uprzedzeń) w fazę działania (zachowania), czyli przykładowo wykorzystywanie własnej władzy w stosunku do jednostki lub grupy, wobec której ma się uprzedzenia, aby ograniczyć jej/ich prawa i możliwości
- Działanie bądź zaniechanie

Rodzaje dyskryminacji

- Zgodnie z ustawą o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (Dz. U. 2010, nr 254, poz. 1700) przewiduje się następujące formy dyskryminacji:
 - Dyskryminacja bezpośrednia
 - Dyskryminacja pośrednia
 - Molestowanie
 - Molestowanie seksualne
 - Zachęcanie do dyskryminacji
- Akceptacja dyskryminacji

Dyskryminacja bezpośrednia

osoba fizyczna jest traktowana mniej korzystnie niż jest, była lub mogłaby być traktowana inna osoba w porównywalnej sytuacji

Przykład?

Dyskryminacja pośrednia

to sytuacja, w której dla osoby fizycznej na skutek pozornie neutralnego postanowienia, zastosowanego kryterium lub podjętego działania występują lub mogłyby wystąpić niekorzystne dysproporcje lub szczególnie niekorzystna dla niej sytuacja, chyba że postanowienie, kryterium lub działanie jest obiektywnie uzasadnione ze względu na zgodny z prawem cel, który ma być osiągnięty, a środki służące osiągnięciu tego celu są właściwe i konieczne

Przykład?

Molestowanie

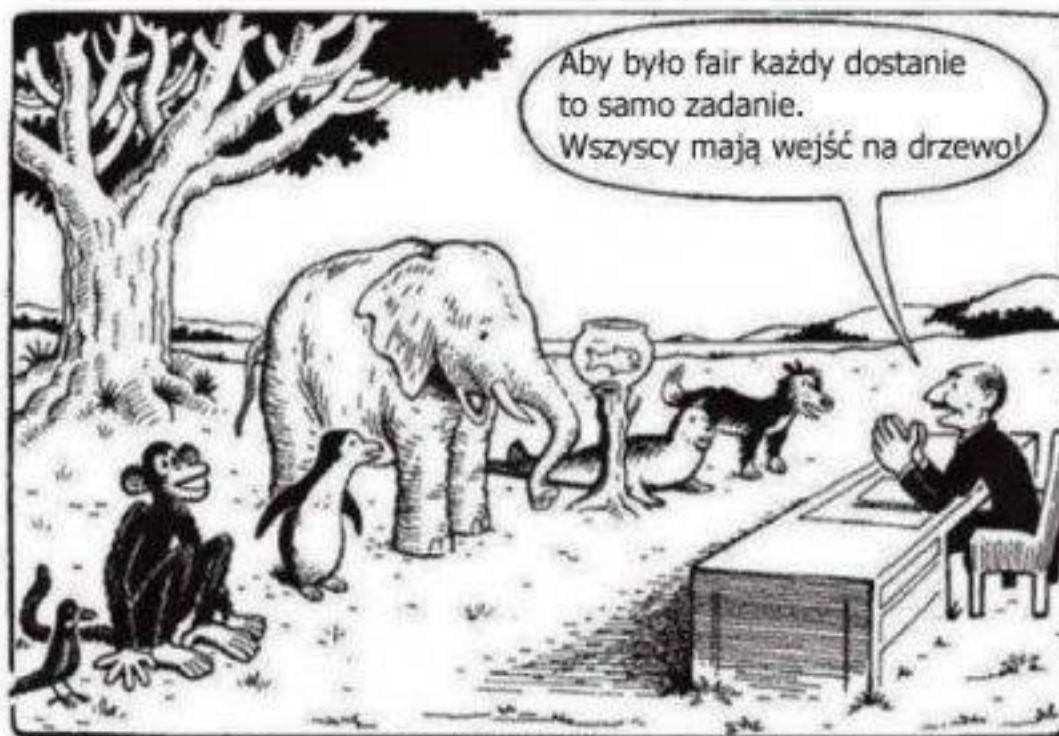
każde niepożądane zachowanie, którego celem lub skutkiem jest naruszenie godności osoby fizycznej i stworzenie wobec niej zastraszającej, wrogiej, poniżającej, upokarzającej lub uwłaczającej atmosfery

Molestowanie seksualne

każde niepożądane zachowanie o charakterze seksualnym wobec osoby fizycznej odnoszące się do płci, którego celem lub skutkiem jest naruszenie godności tej osoby, a w szczególności przez stworzenie wobec niej zastraszającej, wrogiej, poniżającej, upokarzającej lub uwłaczającej atmosfery; na zachowanie to mogą się składać fizyczne, werbalne lub pozawerbalne elementy

- Zachęcanie do dyskryminacji
- Nakazywanie nierównego traktowania
- Akceptacja dyskryminacji

Dyskryminacja pozytywna?

NASZ SYSTEM EDUKACJI

Dyskryminacja pozytywna to utrzymywanie czasowych lub stałych rozwiązań i środków prawnych mających na celu wyrównanie szans osób i grup dyskryminowanych ze względu na płeć, pochodzenie etniczne, religię, orientację seksualną, niepełnosprawność i inne cechy.

SZKOŁA RÓWNYCH SZANS

1. Karta praw podstawowych w art. 23 przewiduje równość kobiet i mężczyzn, ale dopuszcza "utrzymywanie lub przyjmowanie środków zapewniających specyficzne korzyści dla osób płci niedostatecznie reprezentowanej";
2. Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej (Dz. U. z 1969 r. Nr 25, poz. 187);
3. Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (Dz. U. z 1982 r. Nr 10, poz. 71);
4. Deklaracja pekińska i pekińska platforma działania (dokumenty końcowe IV Światowej Konferencji w sprawie Kobiet, Pekin 1995 r.).

Strategie akulturacji

INTEGRACJA

- Połączenie cech i wartości dwóch kultur
- Wzajemna akceptacja kultur

ASYMILACJA

- Odrzucenie wartości kultury ojczystej i przyswojenie nowych norm i wartości
- Prowadzi do zniszczenia korzeni, utraty stabilności

SEPARACJA

- Oddzielenie od kultury polskiej i kultywowanie swoich tradycji ojczystych
- Wiąże się z odbiorem kultury kraju przyjmującego jako mniej wartościowej
- Może być skutkiem nieprzyjemnego traktowania przez osoby z kraju przyjmującego

MARGINALIZACJA

- Odrzucenie norm i wartości obu kultur spowodowana utratą/nie nawiązaniem kontaktu z obiema kulturami
- Prowadzi do poczucia alienacji i utraty tożsamości
- Może prowadzić do zachowań kryminogennych

INTEGRACJA – adaptacja osoby niepełnosprawnej do warunków życia wśród pełnosprawnej większości

WŁĄCZANIE (INKLUZJA) – tworzenie w społeczności osób pełnosprawnych takich warunków, by osoby fizycznie niepełnosprawne mogły funkcjonować w niej jak najlepiej i jak najpełniej realizować swój potencjał w różnych obszarach (edukacja, praca, życie społeczne, towarzyskie, kulturalne, polityczne)

Przeciwdziałanie dyskryminacji w szkole w prawie polskim i międzynarodowym

Ćwiczenie wprowadzające

Konstytucja RP

Art. 32.

Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne.

Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny.

(Dz. U. Nr 78, poz. 483)

Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności

Artykuł 14

Zakaz dyskryminacji

Korzystanie z praw i wolności wymienionych w niniejszej Konwencji powinno być zapewnione bez dyskryminacji wynikającej z takich powodów jak płeć, rasa, kolor skóry, język, religia, przekonania polityczne i inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie bądź z jakichkolwiek innych przyczyn.

(Dz. U. 1993, nr 61, poz. 284)

(prawo do życia, zakaz tortur, zakaz niewolnictwa i pracy przymusowej, prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego, prawo do rzetelnego procesu sądowego, zakaz karania bez podstawy prawnej, prawo do poszanowania życia rodzinnego i prywatnego, wolność myśli, sumienia i wyznania, wolność wyrażania opinii, wolność zgromadzeń i stowarzyszania się, prawo do zawarcia małżeństwa, prawo do skutecznego środka odwoławczego)

Europejski Trybunał Praw Człowieka

Traktat lizboński z dnia 17 grudnia 2007 roku

Unia Europejska opiera się na wartościach poszanowania godności osoby ludzkiej, wolności, demokracji, równości, państwa prawnego, jak również poszanowania praw człowieka, w tym praw osób należących do mniejszości. Wartości te są wspólne Państwom Członkowskim w społeczeństwie opartym na pluralizmie, niedyskryminacji, tolerancji, sprawiedliwości, solidarności oraz na równości kobiet i mężczyzn.

(Dz. U. UE. C. z 2007, Nr 306, poz. 1)

Karta Praw Podstawowych z dnia 14 grudnia 2007 roku

Unia Europejska przyczynia się do ochrony różnorodności kultur i tradycji narodów Europy, uznając przy tym, że godność człowieka jest nienaruszalna oraz że musi ona być szanowana i chroniona; że każdy ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego; że każdy posiada prawo do wolności myśli, sumienia i religii oraz ich uzewnętrzniania; że każdy ma prawo do wolności wypowiedzi oraz stowarzyszania się i zgromadzeń; że wszyscy są wobec prawa równi. Karta Praw Podstawowych, jako akt prawnie wiążący, zakazuje wszelkiej dyskryminacji, **w szczególności** zaś ze względu na płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, przynależność państwową, cechy genetyczne, język, religię lub przekonania, poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną. KPP jest dokumentem, który podkreśla, że Unia szanuje różnorodność kulturową, religijną, językową, a także zasadę równości ludzi oraz równości wszystkich wobec prawa.

(Dz. U. UE. C. z 2007, Nr 304, poz. 1)

Konwencja w sprawie zwalczania dyskryminacji w dziedzinie oświaty

Art. 1

1. W rozumieniu niniejszej Konwencji wyraz dyskryminacja oznacza wszelkie wyróżnianie, wykluczanie, ograniczanie lub uprzywilejowanie ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, wyznanie, przekonania polityczne lub jakiekolwiek inne, narodowość lub pochodzenie społeczne, sytuację materialną lub urodzenie, które ma na celu albo którego skutkiem jest przekreślenie lub naruszenie zasady jednakowego traktowania w dziedzinie oświaty, a w szczególności:
 - a) zamknięcie dostępu jakiejkolwiek jednostce lub grupie osób do oświaty jakiegokolwiek stopnia lub typu,
 - b) ograniczenie dla jakiejkolwiek osoby lub grupy osób oświaty do niższego jej stopnia,
 - c) utworzenie lub utrzymywanie oddzielnych systemów oświatowych lub zakładów nauczania dla jakichkolwiek osób lub grup osób poza przypadkami przewidzianymi w artykule 2 niniejszej Konwencji albo
 - d) stawianie jakiejkolwiek osoby lub grupy osób w sytuacji nie dającej się pogodzić z godnością człowieka.
2. W rozumieniu niniejszej Konwencji wyraz oświata odnosi się do oświaty wszelkich typów i stopni i obejmuje dostęp do oświaty, poziom i jakość nauczania, jak również warunki, w jakich ono się odbywa.

(Dz. U. 1964, nr 40, poz. 268)

Ustawa o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania *(Dz. U. 2010, nr 254, poz. 1700)*

Art. 7.

Zakazuje się nierównego traktowania osób fizycznych ze względu na rasę, pochodzenie etniczne lub narodowość w zakresie opieki zdrowotnej oraz oświaty i szkolnictwa wyższego.

(płeć, religia, wyznanie, światopogląd, niepełnosprawność, wiek, orientacja seksualna)

Art. 11.

Nie stanowi naruszenia zasady równego traktowania podejmowanie działań służących zapobieganiu nierównemu traktowaniu lub wyrównywaniu niedogodności związanych z nierównym traktowaniem.

- Art. 9 ustawy zakazuje zachęcania do nierównego traktowania lub nakazywania nierównego traktowania
- W procesie cywilnym można dochodzić odszkodowania
- Przeniesienie ciężaru dowodu z poszkodowanego na sprawcę (uprawdopodobnienie v. wykazanie)

- Ustawa reguluje również obowiązki Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Traktowania

- Do Pełnomocnika należy:

Realizowanie polityki rządu w zakresie równego traktowania, w tym przeciwdziałania dyskryminacji w szczególności ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię lub wyznanie, poglądy polityczne, wiek, orientację seksualną, stan cywilny oraz rodzinny (...)

Rozporządzenie w sprawie Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Traktowania (Dz. U. 2008, nr 75, poz. 450)

Rzecznik Praw Obywatelskich

RPO stoi na straży wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz w innych aktach normatywnych, w tym również na straży realizacji zasady równego traktowania.

Bardzo prosta procedura wnioskowa

Art. 17b. Do zakresu działania Rzecznika, dotyczącego realizacji zasady równego traktowania, należy również:

- 1) analizowanie, monitorowanie i wspieranie równego traktowania wszystkich osób,
- 2) prowadzenie niezależnych badań dotyczących dyskryminacji,
- 3) opracowywanie i wydawanie niezależnych sprawozdań i wydawanie zaleceń odnośnie do problemów związanych z dyskryminacją.

(Dz. U. 2001, nr 14, poz. 147)

Ustawa o systemie oświaty

- Ustawa stanowi, że szkoły i placówki publiczne umożliwią uczniom podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej, a w szczególności naukę języka i w języku ojczystym oraz naukę własnej historii i kultury.

(Dz. U. 2004, nr 256, poz. 2572)

Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym

Ustawa zakazuje dyskryminacji wynikającej z przynależności do mniejszości i stanowi, że organy władzy publicznej są obowiązane podejmować odpowiednie środki w celu popierania pełnej i rzeczywistej równości w sferze życia ekonomicznego, społecznego, politycznego i kulturalnego pomiędzy osobami należącymi do mniejszości, a osobami należącymi do większości oraz do ochrony osób, które są obiektem dyskryminacji, wrogości lub przemocy, będących skutkiem ich przynależności do mniejszości.

(Dz. U. 2005, nr 17, poz. 141)

Kodeks karny

Art. 256.

§ 1. Kto publicznie propaguje faszystowski lub inny totalitarny ustrój państwa lub nawołuje do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

(Dz. U. 1997, nr 88, poz. 553)

Wyrównywanie szans w dostępie do edukacji – przykłady regulacji prawnych

Kazus

Małoletnie kobiety w ciąży

- Szkoła ma obowiązek udzielić uczennicy w ciąży urlopu oraz innej pomocy niezbędnej do ukończenia przez nią edukacji, w miarę możliwości nie powodując opóźnień w zaliczaniu przedmiotów. Jeżeli ciąża, poród lub połóg powoduje niemożliwość zaliczenia w terminie egzaminów ważnych dla ciągłości nauki, szkoła zobowiązana jest do wyznaczenia dodatkowego terminu egzaminu dogodnego dla kobiety, w okresie nie dłuższym niż 6 miesięcy. (Art. 2 pkt. 3 ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (*Dz. U. 1993, nr 17, poz. 78*))

- Indywidualnym obowiązkowym rocznym przygotowaniem przedszkolnym lub indywidualnym nauczaniem obejmuje się dzieci i młodzież, których stan zdrowia uniemożliwia lub znacznie utrudnia uczęszczanie do przedszkola lub szkoły (art. 71b pkt. 1a ustawy o systemie oświaty *(Dz. U. 2004, nr 256, poz. 2572)*)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 września 2008 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych *(Dz. U. Nr 173, poz. 1072)*

Konsekwencje prawno-karne ciąży małoletniej

- Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich (*Dz. U. 1982, nr 35, poz. 228*)
- Kodeks karny (*Dz. U. 1997, nr 88, poz. 553*)
- Ustawa z dnia 13 czerwca 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (*Dz. U. 2013, nr 0, poz. 849*)
- *Spółeczny obowiązek denuncjacji – art. 304 kodeksu postępowania karnego*

Asystent kulturowy

- Osoby niebędące obywatelami polskimi, podlegające obowiązkowi szkolnemu lub obowiązkowi nauki, które nie znają języka polskiego albo znają go na poziomie niewystarczającym do korzystania z nauki mają prawo do pomocy udzielanej przez osobę władającą językiem kraju pochodzenia, zatrudnioną w charakterze pomocy nauczyciela przez dyrektora szkoły. Pomocy tej udziela się nie dłużej niż przez okres 12 miesięcy (art. 94a, punkt 4a ustawy o systemie oświaty (*Dz. U. 2004, nr 256, poz. 2572*))

Element dostępności w przypadku osób niepełnosprawnych

- Konwencja ONZ o Prawach Osób Niepełnosprawnych przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 13 grudnia 2006 roku, ratyfikowana przez Polskę dnia 6 września 2012r. Art. 9 głosi:
- Aby umożliwić osobom niepełnosprawnym samodzielne funkcjonowanie i pełny udział we wszystkich sferach życia, Państwa Strony podejmą odpowiednie środki w celu zapewnienia osobom niepełnosprawnym, na zasadzie równości z innymi osobami, dostępu do środowiska fizycznego, środków transportu, informacji i komunikacji, w tym technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych, a także do innych urządzeń i usług, powszechnie dostępnych lub powszechnie zapewnianych, zarówno na obszarach miejskich, jak i wiejskich. Środki te, obejmujące rozpoznanie i eliminację przeszkód i barier w zakresie dostępności, stosują się między innymi do:
- (a) budynków, dróg, transportu oraz innych urządzeń wewnętrznych i zewnętrznych, w tym szkół, mieszkań, instytucji zapewniających opiekę medyczną i miejsc pracy (...)

Dziękuję za uwagę!

Małgorzata Dziewanowska
gosia.dziewanowska@gmail.com